

Oponentský posudek disertační práce

Název práce: Genderové rozdíly v přístupech k ICT u žáků základní školy

Autor: Mgr. Radek Novotný

Školitel: Doc. PaedDr. Martina Maněnová, Ph.D.

Jméno oponenta: Doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.

Studijní program: P 7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Informační a komunikační technologie ve vzdělávání

Počet stran: 150 + 7 příloh

Úvod

Téma hodnocené práce se jeví být v současnosti velmi aktuální z řady důvodů. Uvedme dva protichůdné: Na jedné straně propagátoři a realizátoři genderových témat zacházejí do určitých krajností, které jsou naopak předmětem kritiky druhé skupiny, která označuje genderovou problematiku jako uměle vytvářenou, přeceňovanou a narušující „tradiční řád věcí“. Kdokoliv se tedy rozhodně věnovat tomuto tématu, musí nutně hledat a nalézt balanc mezi těmito krajními polohami. Uvedené se v nemenší míře týká i oblasti ICT a žáků základních škol.

Struktura práce

Práce je členěna – vedle Úvodu a Závěru – na osm základních kapitol. Prvních pět teoreticky zaměřených kapitol nacházíme na stránkách 12 až 46. Výzkumem se pak zabývá šestá a sedmá kapitola (s. 47 – 132). Osmá kapitola nese název Limity práce (s. 133 – 134). Závěr zabírá dvě strany textu. Zbývající stránky jsou zaplněny přehledem použité literatury (s. 137 – 146), přehledem vlastních publikačních počinů (s. 147), seznamem, tabulek a obrázků (s. 148 – 150) a zmíněnými sedmi přílohami (s. 151 +).

Cíl práce

Nikoliv cíl práce, ale cíle práce nacházíme na straně 11, kde autor představuje své záměry v podobě uvedení cíle teoretické části práce a následně obdobným způsobem popisuje cíle empirické části disertace. V obou případech jsou cíle uvedeny „výčtovým“, deskriptivním způsobem, který zhruba odpovídá tomu, jak je následně práce členěna.

Teoretická část práce je rozdělena – jak výše uvedeno – na pět základních kapitol, které jsou dále členěny na řadu subkapitol (s výjimkou páté kapitoly). Autor se v první kapitole věnuje vymezení základních pojmů, které jsou pro text práce klíčové: informační a komunikační technologie, gender, a genderová studia. V dalších kapitolách soustřeďuje pozornost na problematiku ICT ve vzdělávání, následně uvedené propojuje a pojednává o genderu ve spojení s ICT, zkoumá přístupy k ICT u

současných žáků s ohledem na specifika digitální generace a teoretickou část práce zakončuje kapitolou *Pohled na gender a ICT v českých a zahraničních výzkumech*.

Níže uvádíme dílčí připomínky, které otevírají prostor k debatě při obhajobě práce. Svoji úvahu si zaslouží rozbor pojmu *genderová rekonstrukce*, s kterým se seznamujeme na s. 14. Na téže straně R. Novotný vyslovuje domněnku, že v oblasti ICT ve škole „*stále panují stereotypy, zvýhodňující mužské pohlaví*“ (s. 14). Tento názor je vlastně ověřován v nějaké podobě jak v teoretické části, tak vlastním výzkumem autora. Pokud tomu tak je, které relevantní proměnné se na tom podílí?

Spolu s autorem se shodneme, že dynamika proměn v oblasti ICT je mimořádná a takřka nezachytitelná. Takže není pak „nedynamické“ odkazovat se na zprávu ČŠI z roku 2012 (s. 21)? Výraznější připomínka se vztahuje k obsahu kapitoly 3.2 *Rizika při používání ICT u dětí a jejich prevence*. I zde při charakteristice závislosti na ICT je odkazováno na starší Nešporův text z roku 2011 a Youngův z roku 1998 (viz s. 31 ad.). Samozřejmě mnohé z uvedeného má platnost i v současnosti, ale přeci jen i v českém prostředí jsou dostupné tituly, které aktuálněji zachycují specifika „moderních“ rizik a závislostí. Pouze decentně je zmíněna práce Ševčíkové a kol. z roku 2014, ale zcela opomenuty jsou texty Fischera a Škody (2014) a Spitzera (2014). V současnosti jsou za nepřehlédnutelné odborníky považováni kolegové z olomoucké univerzity K. Kopecký a R. Sztokowski a jejich na internetu dostupný portál E-Bezpečí. Nejde – např. v případě primáře Nešpora – jen o starší text, ale v současné době už je zapotřebí užší specializace na tzv. moderní nelátkové závislosti (např. téma nomofobie). Co postrádám nejvíce, je neuvedení a nevyužití textu Zimbarda a Coloumbové *Odpojený muž* (2016), který se přímo zabývá genderovými rozdíly mezi chlapci a děvčaty.

Shrneme-li teoretickou část disertační práce, pak je možno konstatovat, že způsobem jejího zpracování R. Novotný prokázal v dané problematice velmi solidní orientovanost, kapitoly mají logickou strukturu a jsou zpracovány proporčně s citem pro podstatné. Tím si vytvořil dobrou výchozí pozici pro následnou výzkumnou část.

Hodnocení praktické části

Výzkumná část práce je představena v šesté kapitole (s. 47 – 59). Na straně 47 obecněji a na straně 48 konkrétněji jsme seznámeni s hlavními cíli, které autor formuluje takto:

„Kvantitativně a kvalitativně analyzovat dle genderu postoje žáků 2. stupně ZŠ k ICT (technologickým jako takovým).“

„Kvantitativně a kvalitativně analyzovat dle genderu postoje žáků 2. stupně ZŠ k informatice (jamko povinnému předmětu).“

Cesta k naplnění těchto cílů vede přes formulování výzkumných otázek (dvě hlavní a čtyři dílčí) a na ně navazující hypotézy (šest hypotéz). Dále je čtenáři přiblížena výzkumná procedura v podobě tzv. smíšeného designu, v němž jsou proporčně zastoupeny kvantitativní a kvalitativní přístupy. V kvantitativní části výzkumu byl použit nestandardizovaný dotazník (překlad a úprava dotazníku na

české poměry) a sémantický diferenciál. V kvalitativním šetření autor využil polostrukturované rozhovory se zástupci cílové skupiny žáků 2. stupně ZŠ. Výzkumný soubor byl tvořen 496 respondenty ve věku 10 až 16 let (dotazníky). Polostrukturované rozhovory byly realizovány s 34 žáky (17 chlapců a 17 dívek) opakovaně během let 2016 – 2018 (longitudinální sonda). Na straně 58 je pomocí grafu představen výzkumný soubor. V grafu oproti zvyklostem postrádám uvedení absolutních četností (n) u jednotlivých věkových kategorií (viz dále). Zpracování metodologie výzkumu hodnotíme z hlediska rozsahu i obsahu jako přiměřené a kompetentní (včetně statistického zpracování výsledků).

Těžiště práce lze právem shledávat v nejrozsáhlejší sedmé kapitole s titulem *Výsledky výzkumného šetření* (s. 60 – 132). Výsledky z dotazníkového šetření jsou prezentovány pomocí 40 grafů opatřených komentáři. Nalezneme zde výstupy očekávané, opakovaně zkoumané, ale i takové, které jsou méně frekventované. Týká se především položek, které se zaměřují na postoje žáků k výuce informatiky a využívání moderních technologií ve výuce. Bohužel i zde autor prezentuje u jednotlivých věkových skupin pouze relativní četnosti (procenta), a tím nejenom činí grafy méně přehlednými, ale může být i sám touto skutečností ovlivněn ve svých komentářích, neboť nemá u jednotlivých grafů před „očima“ skutečné počty respondentů. Další vada na kráse spočívá v neuvádění celkového skóre (při N = 496) a rovněž chybí porovnání „všech“ děvčat se „všemi“ chlapci. Tedy nejen v rámci věkových skupin (např. s. 62, 64 ad.).

Velmi zajímavé jsou výstupy získané prostřednictvím faktorové analýzy. Shrnutí výsledků sémantického diferenciálu nám ukazuje, že obě pohlaví vykazují k ICT pozitivní vztah, ale u chlapců je ve všech čtyřech faktorech pozitivnější.

U výsledků kvalitativního šetření zaujmou rozdíly u dívek a chlapců ovlivněné věkem. Autorovi se podařilo rozšířit obecně očekávané odlišnosti mezi pohlavími o některé konkrétní aspekty (např. dívky „zraleji“, dříve a častěji využívají moderní technologie k učení).

Shrnující hodnocení výzkumné části:

Navzdory výše uvedeným připomínkám se R. Novotnému podařilo zvolenou problematiku z více úhlů zevrubně zmapovat. Jeho zjištění – vedle očekávaných a potvrzujících – mají v řadě případů punc původnosti. Autor prokázal metodologickou zdatnost včetně vědomí limitů, které jakýkoliv výzkum nutně provázejí (viz osmá kapitola). Zřejmě nejvyšší přednosti hodnocené práce spočívají v autorově schopnosti formulovat vlastní promyšlené názory a uvádět je do širších pedagogických – i úžeji didaktických – kontextů (viz kapitoly 7.3, 7.4 a 7.5). Celkově je možno konstatovat, že téma práce bylo po teoretické i praktické stránce naplněno.

Formální stránka práce

Po jazykové, stylistické a formální stránce je práce na velmi dobré úrovni a splňuje ve všech parametrech očekávané standardy. (O „nevybavenosti“ grafů absolutními četnostmi - viz předchozí řádky.) Text je velmi pečlivě zpracován. Narazili jsme pouze na minimum chyb typu „překlepů“ (s. 17, 18, 40 (stylistika), 104, 122, 123, 129).

Otázky k obhajobě:

- 1) Pokuste se zaujmout shrnující stanovisko ke genderovým rozdílům v přístupech k ICT u žáků základních škol a nabídněte smysluplné náměty pro jejich eventuální řešení.
- 2) Civilizačních rizik spojených s rozvojem moderních technologií je celá řada. Zamyslete se i nad těmi, které nebyly ve vašem textu zmíněny.
- 3) V čem shledáváte přínos svých zjištění pro vlastní pedagogickou kariéru a v čem mohou být – konkrétně – vaše zjištění cenná pro praxi a pro další výzkum v dané oblasti?

Závěr

Mgr. Radek Novotný zpracováním tématu své disertační práce prokázal dostatečné tvůrčí schopnosti v dané oblasti výzkumu nezbytné pro úspěšnou vědeckovýzkumnou činnost. Předkládaná práce odpovídá náležitostem a požadavkům kladeným na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a navrhuji, v případě její úspěšné obhajoby, udělení vědecko pedagogické hodnosti doktor (Ph.D.).

V Hradci Králové, 20. 1. 2020

Doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Pedagogická fakulta

Univerzita Hradec Králové